

MEKKE'NİN FETHİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ VE İSLÂM'DA FETİH ANLAYIŞI

01 Ocak, Mekke'nin fethinin 1372'nci yıldönümüdür. Ben bu makalemde Fetihin hangi tarihte ve nasıl gerçekleştiğinden değil, Hz. Peygamber'in fetih sonrasında gayri müslimlere nasıl davrandığından ve İslâm'da fetih anlayışından bahsetmek istiyorum. Kuşkusuz konu hakkında söylenebilecek çok şey olmakla birlikte düşmana nasıl muamele edildiği hususunda birkaç noktayı belirtmek istiyorum. Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber'i doğduğu yer olan Mekke'den

kovmuşlar, on yıl kadar sonra da Hz. Peygamber doğduğu şehri fethetmişti. İşkencelerin ilk on yılı da ilave edilirse, Mekkeli müşrikler yirmi yıldan beri peygamberlerine zulmediyorlar, acı vererek, savaş yaparak, mallarını imha ederek, vs. dinini yaymasına engel oluyorlardı.

Hz. Peygamber, fethi müteakip Mekke halkına seslenmek istiyordu; çıkarttığı münadiler: "Herkes Kabe'nin önüne, Muhammed (s.a.s.) sizinle konuşmak istiyor." Diye nida ederek Hz. Peygamber'in bu isteğini halka duyurdular. Endişeli biçimde herkes toplandı; henüz İslâm'la müşerref olmamış binlerce Mekkeli müşriğin yanında müslüman askerler de hazır bulunuyordu. Öğle namazı vakti idi. Hz. Peygamber müezzini Bilal-i Habeşî'ye ezan okumasını emretti. Bilal-i Habeşî hemen Kabe'nin damına çıktı okumaya başladı: "... Lailahe illallah (Allah'tan başka ilah yoktur)". Orada hazır bulunanlar arasında büyük bir kabile reisi olan Attab b. Esid de bulunuyordu. Attab, hemen yanı başında duran arkadaşının kulağına şunu fısıldıyordu: "Allah'a şükür ki babam öldü, yoksa (...buna) katlanamazdı!" Hz. Peygamber öğle namazını kıldırdı, sonra Mekkelilere dönerek, sordu: "Benden ne yapmamı bekliyorsunuz." Onlar ise hiç de hak etmedikleri bir merhameti isteyecek söz bulamayarak, utançtan başları öne düşmüş vaziyette şu cevabı verdiler: "Sen soylu bir babanın oğlu, asil bir kimsesin. Senden hayır umarız". Hz. Peygamber'in, tümünün kılıçtan geçirilmesi emrini verme imkanı vardı. Ama O, bunu yapmadı. Güç elindeydi, Mekkelilerin mallarının hepsini müsadere etme vasıtalarına da sahipti. İktidar elindeydi, herkesi köle yapma gücüne sahip bulunuyordu. O, bunların hiçbirini yapmadı. O, kendisinden bekleneni yaptı. Mekkelilerin utancı karşısında onlara şunu söyledi: "Bugün hiçbir şeyden sorguya çekilmeyeceksiniz. Gidiniz, hepiniz hürsünüz."(1)

Az önce, Mekkelileri eleştirmeyen, ama yüce Yaratıcı'yı tebcil eden ezana bile katlanamayan bu insanların tepkisi ne oldu? "Allah'a şükür ki babam öldü, yoksa (...buna) katlanamazdı" diye arkadaşının kulağına fısıldayan ve bir ateş küpüne dönen Attab hemen sıçradı, kendisini Hz. Peygamber'e takdim ettikten sonra O'na şunları söyledi: "Muhammed; ben, bir büyük Attab'ım -yani İslâm'ın büyük bir düşmanı.- Şimdi şehadet ediyorum ki, Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur ve yine şehadet ediyorum ki, Muhammed Allah'ın elçisidir!"

Sadece Attab b. Esid değil o gün müslüman olan; günbegün tüm Mekke şehri İslâm'ı kabul etti. Ancak yeni müslüman olmuş olan Attab'a karşı Hz. Peygamber'in mukabelesi ilginç oldu. Bir an bile tereddüt etmeyen Hz. Peygamber Attab'a şunu söyledi: "Seni Mekke valisi tayin ediyorum." Böylece Hz. Peygamber, hemen az önce düşman olan bir kişiyi vali tayin etmiş, sonra da şehrin fethi için gelmiş olan Medineli askerlerden bir tekini bile bırakmaksızın, şehirden çekilmiş ve Medine'ye geri dönmüştür.(2) Bu, insanlık tarihinde eşi ve benzeri görülmemiş bir olaydır.

Fetih, Arapça bir kelime olup sözlükte, "açma, yol gösterme, hüküm verme, galibiyet ve zafere ulaştırma" anlamlarına gelir; çoğulu fütüh, bunun çoğulu da fütühat'tır. İslâm'daki fetih anlayışının temelinde müslümanların geçmiş ve gelecekteki maddî ve manevî zaferlerinden bahseden Fetih Suresi vardır.

İslâmî terminolojide "müslümanların ülke veya şehirleri İ'lay-i Kelimetullah (Allah sözünü/Kur'an'ı yüceltme) amacıyla İslâmiyet'e açmaları ve yönetimini devralmaları anlamında kullanılan fetih kelimesiyle, müslümanların gayri müslimlerden gerçekleştirdikleri toprak kazançlarını, tarihin kadim zamanlarından beri süre gelen ve günümüzde de devam eden diğer sömürü ve istila savaşlarından ayırma gayesi güdülür."(3)

İslâmî kaynaklarda, Hz. Peygamber ile ashab-ı kiram tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için sık sık fetih teriminin kullanıldığı görülmektedir. Bununla amaçlanan yalnız maddî kazanımlar değildir. Çünkü bu kelime öncelikle ve daha çok, insanların aklını/kalbini İslâm gerçeğine açmak, ikinci olarak da İslâm mesajının önündeki engelleri kaldırmak, insanların aklına/kalbine ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına gelir.(4) Böyle bir anlamın fetih kelimesine yüklenmesinin temelinde, Medine'nin savaşız olarak fethedilmesi ve İslâm'a kazandırılmasıyla ilgili olarak Hz. Peygamber'in; "Ülkeler ve şehirler zorla alınır; Medine ise Kur'an ile fethedilmiştir."(5) şeklindeki sözleri vardır. Ayrıca Fetih Sûresi'nde yer alan "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik."(6) mealindeki ayet de bu yorumun doğruluğunu gösteren diğer bir delildir. Çünkü bu ve daha sonra gelen ayetler, kazanılmış askerî bir zaferden sonra değil, Mekkeliler'le hicretin 6. yılında yapılan Hudeybiye Antlaşmasının peşi sıra inmiştir. Başta Hz. Ömer olmak üzere bir çok sahabe bu antlaşmayı İslâm'ı, O'nun aziz Peygamberini ve kendilerini küçük düşürücü mahiyette bulmuş ve bu durum onları hoşnutsuzluğa sevketmişti. Allah'ın Resûlü, antlaşmanın ağır şartlarına ve ashabının yoğun itirazlarına aldırmaksızın Mekkelilerin önerisini kabul etmişti. Çünkü O, insanların Allah'ın davetine en çok barış ortamında kulak vereceklerini biliyordu. Nitekim gelen vahiy onun bu konudaki görüşünü desteklemiş ve yapılan antlaşmayı (Hudeybiye Antlaşmasını) "feth-i mübin" (apaçık bir fetih/fethin ta kendisi) olarak nitelendirmiştir. Fetih Sûresi'nin 18 ve 27. âyetlerindeki "fethan karîben" (yakın fetih) ibaresi Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra gerçekleştirilen Hayber'in fethine, Nasr Sûresi'nin 1. ve Hadid Suresi'nin 10. ayetlerinde yer alan "feth" kelimesi ise Mekke'nin fethine işaret etmektedir.(7) Böylece Kur'an-ı Kerim'de fethin hem savaş hem de davet ve tebliğ yoluyla gerçekleştirilebileceği gerçeği ifade edilmiş olmaktadır.

İslâm'dan önce birbirlerine düşmanlık besleyen Arap kabileleri, Kur'an'ın irşadı ve Hz. Peygamber'in terbiyesiyle yetiştikten sonra "İ'lay-i Kelimetullah" için kılıç kuşanan idealist bir iman ve fetih ordusuna dönüşmüş, bu ordu sayesinde İslâm'ın tevhid anlayışının ulaştığı her yer çeşitli ırk, din ve mezheplerin korunma imkanı bulduğu bir sığınak haline gelmiştir. Böylece müslümanlar, belli bir amaç uğruna giriştikleri cihadla yeryüzüne huzur, barış, adalet ve yüksek insanî değerler getirmişlerdir. Fetihler sonucu müslümanların hakimiyetine geçen ülkelerin halkının İslâm dinini kabul etmeye zorlanması, İslâm'ın fetih anlayışıyla bağdaşmaz. Çünkü böyle bir hareket "Dinde zorlama yoktur."(8) prensibine aykırı düşer. Böyle bir anlayışın tabii bir sonucu olarak Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar, gayri müslimleri İslâm Devleti'nin vatandaşları olarak kabul etme konusunda hiçbir problem çıkmamıştır. Çünkü İslâm Devleti'nin vatandaşı olmak için, müslüman olmak gerekmiyordu. Aksine, bütün dinler müsamaha görüyordu. Bu din ve inanç mensuplarının hepsi Devlet'e sadık kalmak şartıyla vatandaşlığa kabul ediliyordu. Öyle ki, bu şart müslümanlar için bile, "Olmazsa olmaz" (sin qua non) nevinden bir şart idi. Şayet bir müslüman devlete isyan

ederse, gözünün yaşına bakılmaz, hatasına göre cezası verilirdi.

Müslümanlar, fethettikleri topraklarda yaşayan insanları, öteden beri başka yerlerde yapılageldiği gibi öldürme ve köleleştirme yoluna gitmemişler, kendilerine İslâm tebliği ulaştıktan sonra ileride onların da İslâm'la buluşacaklarını umdukları için onları vatandaşlık statüsüne almayı daha doğru ve insanî bulmuşlardır. Nitekim Hz. Ömer'in Sevad arazisi ile ilgili olarak söz konusu arazinin sahipleriyle birlikte paylaşılması halinde bu insanların müslümanlar sağ kaldığı müddetçe kendileri ve onların çocuklarının da daha sonra gelecek nesiller tarafından sömürüleceği ve köle olarak kullanılacağı endişesi konunun en canlı şahidini oluşturmaktadır.(9)

Bir kısım batılı İslâm araştırmacıları ve Hıristiyan yazarlar, geniş halk kitlelerini yanıltmak ve insanları İslâm'dan uzaklaştırmak gayesiyle "cihad" ile ilgili bazı ayet ve hadisleri çarpıtarak İslâm fetihlerinin, insanları kılıç gücüyle din değiştirmeye zorlama amacı taşıdığını iddia etmişler ve müslümanları, bir ellerinde kılıç diğer ellerinde de Kur'an olduğu halde kitlelere saldıran kişiler olarak göstermeye çalışmışlardır. Şurası bir gerçektir ki, İslâm'ın ilk dönemlerden bugüne kadarki yayılışı daha çok Hıristiyanlığın aleyhine bir sonuç doğurmuştur. Dolayısıyla bu din mensuplarından gelen iddia ve ithamların ciddiye alınması doğru değildir. Müslümanlar, insanları hep "tevhid" inancına davet etmişler ve bu uğurda büyük bir gayret göstermişlerdir. Fakat kimseyi zorla müslüman yapmamışlardır. Nerede bir "fetih" gerçekleşmişse, hemen akabinde orada insanlar kitleler halinde İslâm'la buluşmuşlardır. Bu suyun ırmaktaki yatağını bulması gibi doğal bir harekettir. Çünkü bu insanlar İslâm'ı zorla değil en doğru bir din olduğu inancıyla ve kendi tercihleriyle seçmişlerdir. Mısır'ın fethine iştirak etmiş bulunan Ziyad ez-Zübeydî'nin anlattıkları, müslümanların ülkeleri fethederken nasıl bir psikolojiye sahip olduklarını en güzel bir şekilde ortaya koymaktadır:

"... Elimizdeki savaş esirleriyle birlikte toplandık, hıristiyanlar da geldiler. Biz her esiri, İslâm'ı veya Hıristiyanlığı (eski dinlerinde kalmayı) tercih etmesi hususunda serbest bıraktık. Birisi İslâm'ı seçti mi biz fetih sırasındakinden daha yüksek bir sesle tekbir getiriyor ve onu yanımıza alıyorduk. Hıristiyanlığı seçenler olunca da Hıristiyanlar bağırarak onu yanlarına alıyorlardı, biz de cizyesini (vergisini) bağlıyor, ancak bu durumda sanki içimizden biri onlara katılmış gibi çok üzülüyorduk..."(10)

Yapılan fütühatla devletin sınırları genişlemekle birlikte, bununla gayri müslimleri zorla müslüman yapma hedeflenmiyor, sonuçta onları yalnızca İslâm devletinin himaye ettiği insanlar statüsüne sokmakla yetiniliyordu. Çünkü zorla müslümanlaştırılan kişilerden, ne kendilerine ne de müslümanlara bir hayır gelmeyeceği gibi, insanları ölümle tehdit ederek müslüman yapmaya çalışmak münafıklığı körüklemekten ve toplumda münafık sayısını artırmaktan başka bir işe yaramaz. Bu itibarla, fetihler sonucunda devletin himayesi altına alınan insanlar, hem İslâm'ın safiyet ve yüceliğini görmek hem de her biri tevhid potasında temizlenerek insaf, adalet, merhamet ve sevgi abidesi olmuş müminleri yakından tanımak suretiyle tevhidin şirkten, doğrunun eğriden, güzelin çirkinden farkını somut bir şekilde idrak etme imkanına kavuşmuşlardır. Böylece Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla çıkılan bu yolun sonunda "fitne ortadan kaldırılmış ve dinin tamamen Allah'ın olduğu"(11) bir noktaya gelmiş olur. Fethedilen topraklarda, okunan ezanlarla, Kur'an'ın getirdiği esasların ve yüce değerlerin uygulama alanı bulmasıyla, bu yerlerde daha önce hüküm süren zalim ve despot yönetimlere son verilip İslâm'ın insanlara tebliğ edilmesine engel olanların ortadan kaldırılmasıyla ve hak, adalet ve iyilik etme temelleri üzerine inşa edilen, insanın insana değil de yalnız Allah'a kulluk ettiği bir idarî yapının oluşturulmasıyla Allah'ın adı yüceltilmiş olur.

İslâm'da fetihlerin gayesi, İ'lây-ı Kelimetullah (Allah sözünü/Kur'an'ı yüceltmek) tan başkası değildir. Nitekim Hz. Peygamber'e; "Allah yolunda olan kimdir? Ganimet kazanmak için savaşan mı, cesaretiyle şöhret kazanma amacıyla olan mı, yoksa kabilesi ile dayanışma halinde olduğunu göstermek isteyen mi?" diye sorulduğunda; şu cevabı vermiştir:

- "Hiçbiri değildir. Sadece Allah'ın adını yüceltmek için savaşan kimse Allah yolundadır."(12) Oğuz Destanı'nda Türklere hedef olarak gösterilen, "büyük nehirlere ve büyük denizlere varma" şeklindeki Kızılelma, İslâm fütühat tarihinde önemli bir yere sahip bulunan milletimizin müslüman olmasından sonra yeni bir şekle dönüşmüş ve Kızılelma, İ'lay-i Kelimetullah halini almıştır.

Esasen "cihad", müslümanların Allah'a kulluk ve O'nun hoşnutluğunu kazanmak için İslâm esaslarını, öğrenme, öğretme, ferdi ve sosyal planda yaşama, yaşanmasına çalışma, İslâm'ı tebliğ ve bu hususlarda içte ve dışta karşılaşacağı engelleri aşma konusunda içinde bulunması gereken şuurlu ve sürekli gayret ve aksiyon halini ifade eder. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yer alan, "Bizim -rızamıza ulaşmak için- uğrumuzda cihad edenlere elbette -bize ulaştıracak- yollarımızı göstereceğiz.",(13) "Allah uğrunda -O'nun hoşnutluğunu kazanmak için- hakkıyla cihad edin."(14) mealindeki ayetlerin cihadın bu kapsamlı anlamını ifade ettiği bir gerçektir. Müslümanların bütün hayat ve faaliyetleri Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya yönelik olması gerekir ve bu anlamdaki bütün gayretler cihad kavramı içinde değerlendirilir. İstila, sömürü ve tecavüz için yapılan savaşları tanımayan yüce dinimiz İslâm,(15) savaşa ancak müslümanların can ve mal güvenliğini sağlamak, hak ve özgürlüklerini korumak, İslâm'a ve İslâm ülkelerine yönelik saldırıları önlemek amacıyla başvurulacağını hükme bağlamış ve meşru saydığı bu savaşı diğerlerinden ayırmak için de ona "cihad" adını vermiştir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'in, müslümanların sadece en güzel şekilde tebliğ yapmakla mükellef olduklarını, hiç kimseye dini kabul ettirmek için baskı yapılamayacağını ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu açıkça belirten hükümlerinin(16) göz ardı edilerek cihadı gayri müslimleri zorla müslüman yapmanın bir aracı gibi göstermeye çalışmak ve "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet, esenlik ve barış dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır"(17) diyen rahmet Peygamberinin dünyaya savaş ilan etmiş gibi gösterilmesi hem ilmî gerçeklerle hem de ahlâkî ölçülerle bağdaşmaz.

İslâm fetihlerinin en bariz hususiyeti, vasf-ı mümeyyizi devamlı ve kalıcı olmalarıdır. Endülüs'te sekiz asra yakın süren İslâm hakimiyetini Hıristiyan bağnazlık ve barbarlığı ile Haçlı zihniyetinin emri altına giren engizisyon mahkemelerinin sona erdirmesi ve 200 yıldan beri modern Haçlı zihniyetiyle Rumeli ve Balkan Müslümanlarının yerlerinden sökülüp atılmalarına yönelik günümüzdeki katliamlar bir yana bırakılacak olursa, tarih boyunca fetihler sonucunda ele geçen ve İslâm'a açılan topraklarda bugün de müslüman toplulukların varlıklarını hâlâ sürdürmüş olmaları bunun en açık kanıtıdır. Bu durum, "tevhid" akidesini esas alan ve fitrî (insanın doğasına uygun) bir din olan İslâm'ın büyüklüğünü ve yüceliğini göstermesinin yanı sıra müslümanların fethettikleri topraklarda yaşayan yerli halka gösterdikleri engin toleransın da bir yansımasının sonucudur. Fethedilen topraklarda yaşayan insanların İslâmlaştırılmasında, söz konusu topraklara müslüman ahalinin yerleştirilmesinin yanında mevcut şehirlerden başka yeni yerleşim birimlerinin kurulması, başta vakıflar olmak üzere çeşitli İslâmî müesseselerin hayatı daha iyi yaşanır hale getirmesi, dinin ve İslâm kültürünün yaygınlaştırılması, günlük hayatın ihtiyaçlarına cevap verecek ticarî ve ekonomik faaliyetlerin kesintisiz bir şekilde sürdürülmesine imkan tanınması gibi hususlar da önemli rol oynamıştır. Böylece fethedilen memleketlerin sakinleri, herhangi bir zorlamayla karşılaşmadıkları halde İslâm'ı, onun kitabı Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetini müslümanların şahsında

gözlemleyerek sevmişler ve bunun sonucu olarak da adetâ birbirleriyle yarışarcasına müslümanlığı benimsemişlerdir. Müslümanlar da mensup oldukları sınıf, cins, renk, ırk, din ve mezhebe bakmaksızın, "Sizin dininiz size, benim dinin bana."(18) ayetinin hükmü uyarınca onların sadece can, mal, ırz ve namuslarını korumakla kalmamışlar kendilerine aynı zamanda din ve inanç hürriyeti tanımışlardır.

1- Geniş bilgi için bkz., Hamidullah, Muhammed İslâm Peygamberi, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1993, I, 268.

2- Hamidullah, a.g.e., I, 268-269.

3- Özel, Ahmet, Cihat md., DİA, VII, 530.

4- Fayda, Mustafa, Fetih md., DİA, XII, 467.

5- Belazuri, Fütühu'l-büldan, Kahire, 1956-60, I, 6.

6- Fetih, 1.

7- Geniş bilgi için bkz., Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, Ts

8- Bakara, 256.

9- Geniş bilgi için bkz., Ebu Yusuf, Kitabu'l-Harac, Beyrut, Ts., 24, vd.

10- Taberî, Tarihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk, Leiden, I, 2582-2583.

11- Bakara, 193.

12- Buhârî, İlim, 45, Cihad, 15; Tevhid, 28; Müslim, İmare, 149-151.

13- Ankebût, 69.

14- Hac, 78.

15- Bakara, 205; Nisâ, 94; Kasas, 28; Şûrâ, 41-42.

16- Nahl, 125; Bakara, 256.

17- Buhârî, Cihad, 112; Müslim, Cihad, 20.

18- Kafirûn, 6.

